

کتابخانه‌ها و آموزش از راه دور^۱

نوشته الکساندر آبراهام

ترجمه حسن کیانی خوزستانی^۲

چکیده: این مقاله به تشریح مفهوم آموزش از راه دور و تعریف آموزش‌های رسمی و غیررسمی پرداخته و وضعیت نظام آموزش از راه دور و سیاست‌های ملی در آموزش (به طور اعم) و آموزش از راه دور (به طور اخص) را در کشور هندوستان مورد بحث قرار می‌دهد. نویسنده همچنین رسانه‌های مربوط به این نوع آموزش را بر شمرده و سپس به تشریح نقش کتابخانه در آموزش و خدمات گوناگونی که توسط آن ارائه داده می‌شود پرداخته و نقش کتابدار را در نظام آموزش از راه دور بیان می‌کند. آموزش در حالات گوناگون نظیر رسمی و غیررسمی همواره به عنوان یک عامل مهم در جریان توسعه بشری شناخته شده و در سال‌های اخیر آموزش از راه دور به منظور ارائه آموزش از طریق مواد چاپی، رادیو و تلویزیون به هزاران نفر که هرگز به مدرسه یا دانشگاه دسترسی نداشته‌اند، ظاهر گردیده است.

۱. نظام آموزش از راه دور

این نظام نوعی روش (دوره) مکاتبه‌ای است که در آن نیازی به ارتباط روزانه و تماس‌های رودررو نبوده بلکه آموزش براساس منابع کمک آموزشی صورت می‌گیرد. وی.جی. کیگان در بیان تعریفی از آموزش از راه دور به نکات زیر توجه داشته است:

۱-۱. جداسازی معلم و شاگرد (دانشجو)

۲-۱. برنامه‌ریزی و تهیه منابع کمک آموزشی یا هدایت (نظارت) یک مؤسسه آموزشی

۳-۱. استفاده از (بکارگیری) رسانه‌های فنی

1. Alexander Abraham. "Libraries and Distance Education." *International Library Movement*. Vol. 14, No. 2, 1992. pp. 82-91

۲. عضو هیأت علمی گروه کتابداری دانشگاه الزهراء (س)

۴-۱. پیش‌بینی (تدارک) دو روش ارتباطی

۵-۱. امکان برگزاری سمینارهای مقطعی

۶-۱. شرکت در بهترین شکل آموزش

۲. آموزش معمولی و آموزش از راه

دی. جی. کیگان مفاهیمی چند از آموزش از راه دور را به صورتی عمیق مورد مطالعه قرار داده و نکاتی را درباره تفاوت‌های موجود میان این نوع آموزش و آموزش معمولی به شرح زیر ارائه می‌دهد:

۱-۲. در آموزش معمولی یک معلم آموزش‌دهنده است. در حالی که آموزش از راه دور توسط مؤسسه صورت می‌گیرد.

۲-۲. هدف از پیوند میان منابع یادگیری و امر یادگیری در درون ساختمان سازمانی آموزش از راه دور نهفته است. در آموزش‌های معمولی، چند موضوعی (چند فاعلی) وجود دارد، در حالی که در نظام آموزش از راه دور این امر دیده نمی‌شود.

۳-۲. نظام آموزش از راه دور معنای جدیدی از مفهوم اتکاء به نفس را در دانشجوی بزرگسال ایجاد می‌کند و این شاگرد مسئولیت زیادی در رابطه با شروع یادگیری و نیز ادامه آن دارد.

۳. نظام آموزش از راه دور در هندوستان

هندوستان در زمانی بیش از دو دهه گذشته، پیشرفت‌های سریعی در زمینه آموزش از راه دور داشته است. در کشوری دموکراتیک نظیر هندوستان، عدالت اجتماعی، امکانات آموزشی را برای تعداد زیادی از مردم در پی داشت. این نوع آموزش نخستین بار در ۱۹۶۲ از طریق آموزش مکتبه‌ای و به عنوان پروژه‌ای آزمایشی در دانشگاه دهلی معرفی گردید و کوشش‌های داوطلبانه هندی‌ها سبب شد تا دانشگاه آزاد آندراپراداش^۱ در ۱۹۸۲ تأسیس شود. به منظور تشویق امر آموزش از راه دور در سطح ملی، دولت هند دانشگاه ملی آزاد ایندیراگانندی^۲ را در سپتامبر ۱۹۸۲ در دهلی نو بنیان نهاد. جدا از دانشگاه آزاد آندراپراداش و دانشگاه ملی آزاد ایندیراگانندی، تعداد بیشتری از دانشگاه‌های آزاد ایالتی نظیر بنگال غربی و مهادهشتر^۳ و غیره بوجود آمد و در این راستا می‌توان انتظار داشت که در هر یک از ایالت‌های هند حداقل یک دانشگاه آزاد وجود داشته باشد.

1. Andhra Pradesh Open University (APOU)

2. Indira Gandhi National Open University (IGNOU)

3. Maharashtra

۴. سیاست ملی در آموزش از راه دور در هندوستان

سیاست ملی نظام آموزشی هند (۱۹۸۶) تأکید فراوانی بر آموزش از راه دور دارد.

۱-۴. هدف روند آموزشی در هند مبتنی بر تداوم آموزش است که این مسئله به ارتقاء شود عمومی (جامع) منجر می‌شود. علاوه بر این، به جوانان، خانم‌های خانه‌دار، کارگران بخش کشاورزی و صنعت، و سایر حرفه‌ها فرصت‌های مساوی داده می‌شود تا بدینوسیله موقعیت‌های آموزشی خود را در آن سطحی که مورد نظرشان است بهبود بخشند.

۲-۴. با اعتقاد به دموکراسی در آموزش، نظام دانشگاه آزاد به سرعت بخشیدن در کسب فرصت‌های جدید برای نیل به آموزش عالی توجه داشته است.

۳-۴. دانشگاه ملی آزاد ایندیراگاندی در ۱۹۸۵ به منظور تقویت اهداف فوق تأسیس گردید.

۴-۴. شرایط سخت (دقیق) ورود به دوره آموزش‌های رسمی که اخیراً راه‌اندازی شده‌اند، به نوبه خود دسترسی به آموزش‌های رسمی را برای اکثریت مردمی که تمایل به کسب آموزش‌های فنی و یا مدیریتی دارند محدود می‌نماید. این مسئله تنها از طریق برنامه‌های یادگیری از راه دور که با استفاده از رسانه‌های جمعی و با اهداف کمک آموزشی صورت خواهد گرفت، امکان پذیر می‌باشد. بدین ترتیب آموزش از راه دور در آینده محبوبیت بیشتری خواهد داشت و دانشگاه‌های بیشتری نیز این تسهیلات را ایجاد خواهند کرد.

۵. رسانه‌های در آموزش از راه دور انسانی و مطالعات فزنی

آموزش از راه دور به چهار طریق قابل اجراست.

۱-۵. منابع و رسانه‌های چاپی (کتاب، مقالات مندرج در مجلات، بسته‌های خودسنج، فهرست‌ها^۱ و متون طراحی شده به منظور اجراهای رادیویی، تلویزیونی و پخش ماهواره‌ای.

۲-۵. منابع سمی و بصری (منابع شنیداری، نوارهای درسی رادیویی)

۳-۵. منابع پایه ویدئویی (نوارهای ویدئویی، ویدئو میانکنشی^۲ و تلویزیون)

۴-۵. منابع پایه رایانه‌ای (محاسبه میانکنشی، برنامه‌های کمک آموزشی رایانه‌ای، کنفرانس‌های رایانه‌ای)

۶. نقش کتابخانه در آموزش از راه دور

کتابخانه‌ها نقش مهمی را در آموزش رسمی ایفا می‌کنند و این نقش در آموزش از راه دور از اهمیت بیشتری برخوردار است. دانشجو و مدرّس به فاصله دوری از یکدیگر قرار دارند و

تعلیمات از طریق سایر وسایل ارتباطی داده می‌شود. آموزش از راه دور به دانشجو کمک می‌کند تا در جایی که به جز کتابخانه پاسخگوی وی نیست شخصاً به مطالعه بپردازد. در کشورهای توسعه یافته که نظام آموزش از راه دور در آنها گسترده است تسهیلات کتابخانه‌ای آنها نیز اخیراً گسترش یافته است. کشورهای در حال توسعه قبل از اینکه به مرحله معرفی نظام آموزش از راه دور رسیده باشند کتابخانه‌هایشان به شایستگی تمام در حال توسعه بوده‌اند.

آموزش از راه دور عادت یادگیری مستقلی را به همراه دارد، لذا تسهیلات کتابخانه‌ای باید جایگاه برجسته‌ای را در روند یادگیری اشغال کند و باید بخشی ضروری از خدمات پشتیبانی را شکل دهد. مؤسسات آموزش از راه دور باید دارای یک کتابخانه مرکزی غنی باشند و لازم است که تسهیلات کتابخانه‌ای گسترده‌ای را برای دانشجویان تدارک ببینند. کتابخانه مرکزی باید دارای آنچنان ذخیره‌ای از کتاب باشد که دانشجویان را قادر به امانت گرفتن کتب و منابع درسی تعیین شده در تمام طول دوره کند. هنگام ثبت‌نام از دانشجویان، فهرست کلیه کتب مربوط به دوره برای دانشجویان ارسال خواهد شد.

کتابخانه‌های سیار نیز قادر به انجام وظیفه در جهت اهداف مفید خود هستند، به‌ویژه در مناطق روستایی و دور دست. مؤسسه آموزش از راه دور همچنین می‌تواند توافقی‌هایی با کتابخانه‌های عمومی، دانشگاهی، و دانشکده‌ای در رابطه با توسعه امکانات و تسهیلات کتابخانه‌ای برای آموزشگیرانی که در مسافت‌های دور هستند داشته باشد. نظام آموزش از راه دور همیشه از تمام روش‌های آموزشی رسانه‌ای^۱ استقبال می‌کند و این نظام یک تعلیم (آموزشی) و یادگیری به صورت توأم است.^۲ توسعه حیرت‌آور تکنولوژی ارتباطات در سال‌های اخیر تغییرات وسیعی را در زمینه آموزش از راه دور در جهت تکامل رسانه‌های جدید فراهم آورده است. تکنولوژی ارتباطات به عنوان یک خدمت پشتیبانی مؤثر، هم برای مدرّس و هم برای دانشجو شناخته شده می‌باشد. علاوه بر انتشارات رادیویی معمولی و برنامه‌های تلویزیونی، ابداعات گوناگونی نظیر تعلیمات رادیویی^۳، کنفرانس‌های رادیویی - ترکیبات تلویزیون کابلی^۴، نوارهای الکترونیک و تکنولوژی ریزرایانه‌ها، توسط آنها (مدرّسان و دانشجویان) مورد ارزیابی قرار گرفته است.

در کشور هندوستان حدود ۳۲ دانشگاه وجود دارد که در آنها مؤسسه‌ای به منظور هدایت دوره‌های مکاتبه‌ای تأسیس شده‌اند که در این زمینه دارای تجربه‌اند. تعداد زیادی از این مؤسسات اقدام به توسعه مراکز مطالعه و تسهیلات کتابخانه‌ای کرده‌اند و در آنها به این مسئله

1. media

2. teaching-cum-learning

3. radio -tutorials

4. Combination of Cable TV

توجه کافی شده است که آموزش از راه دور تنها در کنار امکانات و تسهیلات کتابخانه‌ای میسر است. با فقدان کتابخانه‌ای مناسب، دانشجویان به شدت به سمت انتشارات که ارزشی به شکل راهنماها کشیده خواهند شد. این نوع انتشارات، تنها مقدار اندکی اطلاعات در هر موضوع ارائه می‌دهند که از این اطلاعات فقط به منظور گذراندن امتحانات استفاده می‌شود.

با وجودی که حتی در آموزش‌های رسمی هم منابع کم استفاده یا بی‌استفاده در کتابخانه‌ها وجود دارد، به کمک کتابخانه با تجربه دانشجویان این فرصت را خواهند داشت که به کتب و مجلات مهم و آموزشی (آگاهی‌رسانی) به صورت‌های گوناگون دسترسی داشته باشند. به علت افزایش بازدهی دانش‌آموختگان، تسهیلات آموزش از راه دور سریعاً توسعه می‌یابد، همچنین با برداشتن گام‌هایی شایسته در جهت تهیه تسهیلات کافی کتابخانه‌ای و ساختن کتابخانه‌ها، در نظام آموزش از راه دور همواره این فرصت محدود وجود دارد که از این طریق بتوان با مدرّسانی که جریان امتناع از استانداردهای آموزشی را دنبال می‌کنند تماس مستقیم برقرار کرد.

با توجه به اهداف نظام آموزش از راه دور، کتابخانه‌های وابسته به هر یک از مؤسسات آموزشی، مسئولیت بسیاری در این رابطه دارند و مجبور به برنامه‌ریزی و طراحی فعالیت‌های مختلفی هستند که به موجب آن بتوانند به مجموع اهداف تعیین شده برای آن مؤسسه برسند. این کتابخانه‌ها مجبورند که علاوه بر فعالیت‌های معمولی خدمات مهم و متنوع دیگری را نیز سازماندهی کنند.

۷. خدمات

۷-۱. مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی

این مراکز قادر خواهند بود تا راهنمایی‌ها و اطلاعات گوناگونی را به دو صورت رودر رو یا به صورت مکاتبه‌ای ارائه نمایند. در مورد مشاغل نیز این امر از طریق هدایت و راهنمایی توسط مشاوران، دارای فرصت‌های مناسب برای انجام آزمون‌های مهارت، قدرت خلاقیت و قابلیت‌ها امکان‌پذیر است و در این رابطه لازم است تأکید بیشتری بر مشاغل ماشینی که در جهت معینی هدایت می‌شوند، به عمل آید، زیرا اکثر دانشجویان از میان توده معمولی مردم نظیر کارگرانند و این افراد در شرایط استفاده از آموزش‌های رسمی نیستند. این قبیل مراکز اطلاع‌رسانی در جهت ایفای وظایف خود باید ضمن آگاهی از اهداف و نیازهای خویش، حمایت‌های لازم را از کلیه اقسام جامعه نظیر مدرّسان، مدیران و دانشجویان به عمل آورند. این مراکز به شرط قابلیت دسترسی آسان به منابع مورد نیاز و نیز ارائه خدمات مناسب، می‌توانند در سطح مطلوبی مورد استفاده قرار گیرند.

۲-۷. کتابخانه‌های سیار

این قبیل کتابخانه‌ها مفهوم ارائه خدمات کتابخانه‌ای به جوامع پراکنده و خدمات خانه به خانه در مناطق دور نظیر روستاها را دارند. در جوامعی نظیر هند که اکثریت جمعیت آن در روستاها زندگی می‌کنند، کتابخانه‌های سیار، از خدمات جانبی و مهم و مفید تلقی می‌شوند.

۳-۷. مراکز مطالعه

سازماندهی خدمات اصلی کتابخانه و مراکز مجرب اطلاع‌رسانی در مکان‌های دور و پراکنده امری مشکل است. برای حل مشکلات در این زمینه، نظام آموزش از راه دور می‌توند تعدادی کتابخانه دانشکده‌ای یا ناحیه‌ای را انتخاب کرده و خدمات مختلف کتابخانه‌ای را به انواع دانشجویان در دانشکده‌های ناحیه‌ای مخصوص یا کتابخانه‌های ناحیه‌ای انتقال دهد. کتابخانه‌های وابسته به نظام آموزش از راه دور می‌توانند بودجه مورد نیاز برای چنین کتابخانه‌هایی را در بالاترین سطح ممکن تأمین کنند. مراکز مطالعه، باید در تمام ساعات غروب باز باشند به طوری که اکثر مراجعان از نظام آموزش از راه دور بتوانند از کتابخانه‌ها استفاده کنند.

۴-۷. فعالیت‌های جانبی

این فعالیت‌ها می‌تواند برای تعداد زیادی از مردم نظیر سخنرانان، گروهکهای مطالعه، انجمن‌ها، و غیره که با فعالیت‌های کتابخانه‌ای آشنا نیستند از طریق ترتیب سخنرانی‌ها و نمایشگاه‌های کتاب در داخل یا خارج از کتابخانه صورت پذیرد. در زمینه نظام آموزش از راه دور فعالیت‌های جانبی کتابخانه‌ای در جهت تلقین عادت به مطالعه و انجام تبلیغات برای نشان دادن شرح وظایف و خدمات این نظام و توسط ارائه خدمات وسایل ارتباط جمعی نظیر رادیو، تلویزیون، نوارهای ویدئویی، نوارهای ضبط صوت، فیلم، و غیره انجام می‌گیرد. این گونه افراد، در نظام آموزش از راه دور یا مستقیماً توسط کتابخانه و یا با همکاری سایر مؤسسات سازماندهی می‌شوند.

۵-۷. آموزش تکمیلی گروهی

کتابخانه در نظام آموزش از راه دور می‌تواند به صورت یک سازمان، خدمات بی‌طرفانه‌ای را در جهت ریشه‌کنی بیسوادی در بین اقشار مردم ارائه کند. هر مجموعه خوب از منابع و مدارک به همراه کارکنان آموزش دیده خوب، هم نقطه عطفی در مقابل بیسوادی و هم در جهت تهیه فرصت‌هایی برای توده مردم عادی در ارتباط با تکمیل آموزش‌های داده شده به آنهاست.

۸. نقش کتابدار در نظام آموزش از راه دور

کتابدار در این نظام باید به عنوان یک مشاور و کمک‌دهنده عمل کند و اطلاعات مناسب را برای آموزش‌گیران در سریع‌وقت فراهم آورد. کتابداران و سایر نیروهای متخصص در کتابخانه باید از بین افرادی انتخاب شوند که دارای دیدی روشن از نیازها مراجعان بوده و قابلیت کافی را در سازماندهی خدمات مناسب با توجه به نیازها داشته باشند. کتابدار باید کارشناس باشد با دید و سوابق علمی از قواعد (مقررات) گوناگون مربوط باشد و هم آشنایی کافی با رسانه‌های متنوع در زمینه‌های مربوط به آموزش از راه دور را داشته و چگونگی سازماندهی و استفاده از تکنولوژی‌های مختلف را بداند. برنامه‌ریزی در جهت برنامه‌های آموزشی تخصصی به منظور کسب یک دید تخصصی برای کتابداران فواید بسیاری را برای جامعه استفاده‌کننده همراه دارد.

۸-۱. سیاست‌های انتخاب و سفارش در تأسیس کتابخانه برای نظام آموزش از راه دور

دانشگاه‌های آزاد دارای دو نوع کتابخانه هستند: (۱) کتابخانه مرکزی؛ (۲) کتابخانه‌هایی به منظور مراکز جهت مطالعه. کتابخانه‌های مرکزی می‌بایست نیازهای سطوح آموزشی و اداری دانشگاه مادر را تأمین کنند و در این رابطه مجبور به تشکیل گروه‌های تخصصی در رشته‌های مختلف و مشتمل بر کارشناسان آموزشی، تکنولوژیست‌های آموزشی و کارشناسانی از AIR است که این افراد به‌صورت پاره‌وقت بر سفارش و تهیه منابع تخصصی مربوط به رشته‌های آموزشی کار خواهند کرد. نظام آموزش‌های آزاد در سطح ناحیه‌ای از طریق یک شبکه مراکز مطالعه دارای فردی است که وظیفه‌اش ایجاد هماهنگی در تهیه منابع کمک‌آموزشی و اداره کردن رسانه‌های مختلف ارتباطی، تنظیم برنامه‌های ارتباطی، کلاس‌های تاپستانی و غیره است. علاوه بر این، هر مرکز دارای کتابخانه‌ای است در جهت تهیه و تدارک نیازهای گروه‌های مختلف استفاده‌کننده است.

علاوه بر کتابدار مسئول کتابخانه مرکزی و مراکز مطالعه، کمیته کتابخانه نیز جهت تشکیلات آموزشی تشکیل می‌شود و این کمیته توسط منابع چندرسانه‌ای پشتیبانی می‌گردد و بدین ترتیب کتابخانه در جهت کمک به کارکنان و دانشجویان مجبور به ذخیره منابع در اشکال مختلف است.

انتخاب کتب و منابع غیرکتابی باید براساس اهداف کتابخانه، نیازهای جامعه استفاده‌کننده، مجموعه موجود، قیمت و سایر موارد صورت گیرد و خط‌مشی انتخاب باید موارد زیر را پوشش دهد.

۱. موضوع (سرفصل دروس یا سرفصل رشته)؛

۲. پوشش زمانی جاری و گذشته‌نگر استاد و مدارک؛
 ۳. پوشش جغرافیایی شامل پوشش عمومی، ملی، بین‌المللی، مناطق توسعه‌یافته و توسعه‌نیافته و غیره؛
 ۴. پوشش زبانی مشتمل بر انگلیسی، هندو، و زبان‌های عمومی و محلی؛
 ۵. منابع در سطوح مختلف آموزشی نظیر دوران ابتدایی، متوسطه، دیپلم، کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکترا، و غیره؛
 ۶. اهداف خاص از منابع نظیر مرجع، آموزشی، کمک آموزشی، تحقیقاتی، و غیره.
- همچنین انتخاب منابع باید به عواملی نظیر بودجه، وقت و انرژی توجه داشته باشد و شخص کتابدار می‌تواند از کتابشناسی‌های موضوعی تهیه شده برای دوره‌های معرفی شده جدید استفاده کند و در امر انتخاب کتاب به عواملی از قبیل استنادها، لیست مجلات، آخرین فهرست اسامی ناشران و فروشندگان کتاب، نقدنامه‌های موجود در مجلات و کتب، پوشش‌های اضافی کاغذی روی جلد کتاب‌ها و نیز بازدید از نمایشگاه‌ها و فروشگاه‌های کتاب توجه کافی مبذول دارد. انتخاب کتاب همچنین می‌تواند براساس توافق‌های به عمل آمده و با رعایت کامل احتیاط از نظر جدیدترین چاپ، قیمت، تأیید تبدیل قیمت‌ها و غیره صورت پذیرد.
- به علت کمبود بودجه و افزایش قیمت منابع و مدارک، نسخ تکراری باید در حد امکان به حداقل برسد تا بدین وسیله از بودجه باقیمانده بتوان برای تهیه عناوین دیگر اقدام کرد و در جایی که اختلاف قابل توجهی بین قیمت کتب دارای جلد ضخیم با کتبی که دارای جلد کاغذی هستند وجود داشته باشد باید کتب جلد کاغذی ترجیح داده شوند.
- دانشگاه‌های آزاد باید امکان آموزش‌هایی به زبان انگلیسی و زبان‌های محلی را در سطح استان و با کمک جلدی کتابخانه‌ها فراهم آورند و کتابخانه‌ها در انتخاب موضوعی کتب باید به مسئله عدم دسترسی به کتاب‌هایی به زبان محلی توجه داشته باشند. در چنین موقعیتی دانشگاه مربوطه باید با احتیاط کامل اقدام به تهیه و گردآوری منابع درسی چندرسانه‌ای کند. روند انتخاب منابع در مؤسسات آموزشی از راه دور باید با توجه کامل به توصیه‌های به عمل آمده از سوی تهیه‌کنندگان هر یک از دروس صورت پذیرد. انتخاب مجلات به علت روند مستمر، مستلزم دقت و احتیاط زیادی است و شماره‌های قبلی باید در جهت استفاده حداکثر از آنها روزآمد باشند.
- کتابدار مؤسسه آموزش از راه دور باید آشنایی کافی با مشکل‌های مختلف مواد سمعی و بصری، ملزومات، اصول و کاربرد آنها، شکل‌های ویژه همچنین چگونگی ذخیره آنها داشته باشد. یا توجه به منابع غیرکتابی، کتابدار همواره با مسائل دشواری در رابطه با انتخاب، منابع

اطلاع‌رسانی. کتب انتخابی، چگونگی سفارش، نگهداری، و غیره مواجه است. هر مؤسسه آموزش از راه دور باید دارای بخش سمعی و بصری مجهز باشد تا بدان وسیله بتواند خدمات لازم را تولید و به مراکز مطالعه گوناگون عرضه کند.

انتخاب کتاب می‌تواند از طریق نقدنامه‌ها و میزان شهرت مؤلفان صورت گیرد و انتخاب منابع غیرکتابی مستلزم دانستن سوابق آنها به عنوان یک بخش از مسئولیت‌های کتابدار و همچنین دریافت نظرات کارشناسان موضوعی و کارکنان فنی بخش سمعی و بصری است.

۸-۲. منابع سمعی و بصری

کمک‌های سمعی و بصری مشتمل بر موارد زیر است.

الف. فیلم‌های ۱۶، ۳۵، ۸ و میلیتری و نوارهای ۳/۴ و ۱/۲ اینچ. نوارهای وی‌اچ‌اس و بتا که به صورت حلقه‌ای، کاست، کارت‌ریج و دیسک‌های ویدئویی قابل دسترسی است.

ب. فیلم‌های صامت شامل اسلایدها، فیلم استریپ‌ها، ترانسپارنسی (شفاف‌برگه‌ها)، تصاویر مسطح و محصولات هنری.

ج. دیسک‌ها، نوارهای کاست، و غیرکاست.

انتخاب این نوع منابع باید براساس عوامل نظیر محتوا، سرعت، رنگ، صدا، تصاویر، قابلیت مداوم، تمرکز بر کیفیت، ترکیب و پراستاری، و غیره صورت پذیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۸-۳. میکروفرم‌ها

میکروفرم‌ها در اشکال اصلی عبارتند از: میکروفیش، میکروفیلم و میکرواپک که در انواع گوناگون در دسترس هستند. این نوع منابع از جهت نسبت تبدیل، اندازه، قابلیت خواندن، توالی تصاویر، و ترتیب منطقی قاب‌ها باید مورد آزمایش‌های لازم قرار گیرند. ابزار و تجهیزات لازم جهت خواندن و دیدن با توجه به اندازه میکروفرم‌ها متفاوت خواهد بود.

۸-۴. منابع گرافیکی

شامل نقشه‌ها، نمودارها و پوسترها که باید از نظر کیفیت، قابلیت دوام، اعتبار، علائم، رنگ و مقیاس‌های به کار رفته و اطلاعات ارائه شده مورد آزمایش (بررسی) قرار گیرند.

۸-۵. اشیاء سه بعدی

کره‌های جغرافیایی و مدل‌ها به علت به کار بردن مقیاس‌های افقی و عمودی گوناگون،

قابلیت دوام و استفاده آسان از آنها باید مورد بررسی و تأیید قرار گیرند.

۹. منابع اشتراکی

با توجه به گسترش و رشد موضوعات، افزایش عظیمی در انتشار منابع کتابی و غیرکتابی پدید آمده است و با توجه به کمبود بودجه، هیچ کتابخانه‌ای قادر به خودکفایی در منابع نخواهد بود. لذا نیاز به اشتراک در منابع در کتابخانه‌های مربوط به آموزش از راه دور احساس می‌شود. منابعی که امکان استفاده به صورت مشارکتی در آنها وجود دارد عبارتند از: مجموع منابع، منابع کتابشناسی، امکانات فیزیکی از کارکنان ماهر و ابزار و لوازم مخصوص، به طوری که حداکثر استفاده از منابع قابل دسترسی حاصل گردد.

۱۰. توصیه‌ها (پیشنهادهای)

- ۱-۱۰. موفقیت در انجام خدمات مناسب کتابخانه‌ای در ایجاد نظام آموزش از راه دور بستگی کامل به بودجه و پرسنل کافی دارد.
- ۲-۱۰. کارمندان مستقل و مجربی که قادر به انجام خدمات باشند باید مورد تشویق قرار گیرند تا کتابخانه را براساس نظام‌های نوین سازماندهی نمایند به طوری که ماشینی کردن بعضی از فعالیت‌ها در جهت ارائه خدمات کتابخانه‌ای بهتر انجام گیرد.
- ۳-۱۰. باید از همکاران و کمک‌های خارج از کتابخانه در جهت هماهنگ کردن کتابخانه با عواملی نظیر فروشندگان کتاب، ناشران، کارگزاران، عرضه‌کنندگان سخت افزارها، دانشگاه‌های رسمی، مؤسسات مختلف، نظام‌های آموزش از راه دور و کتابخانه‌های عمومی، و تلویزیون استفاده لازم به عمل آید.

۱۱. نتیجه‌گیری

دانشگاه‌ها مسئولیت نهایی ارائه خدمات و تسهیلات فراوانی را در جهت آموزش از راه دور و به صورت رقابتی به منظور رساندن خدمات کتابخانه‌ای مناسب به دانشجویان برعهده دارند. دانشجویان باید با استفاده از امکانات موجود کتابخانه، خود را آموزش دهند. واحدهای درسی و امتحانات مربوط، توسط دانشگاه‌ها اداره شده و این وظیفه دانشگاه است که دانشنامه‌هایی را اهداء کند که منعکس‌کننده استاندارد لازم برای همه دانشگاه‌ها باشند. در این صورت هیچ دانشگاهی از اهداف مربوط به انجام اقدامات لازم در جهت ساختن زیربنای قوی و کافی، به منظور پشتیبانی از برنامه‌های آموزشی استاندارد خود، دور نخواهد شد. ■